

Slaget om den likvärdiga skolan

Katalys no 4, 2013

Slaget om den likvärdiga skolan
ges ut av Kata Förlag på uppdrag av
Katalys - Institut för facklig idéutveckling

www.katalys.org

© Katalys och respektive författare

Form: Jesper Weithz/Revoluform
Omslagsfoto: Fotografia Basica/Istockphoto
Tryck: ScandBook AB, Falun 2013
ISBN: 978-91-86601-11-9

Innehåll

Daniel Suhonen · Förord · 7

Redaktionen · Slaget om den likvärdiga skolan · 11

Sten Svensson · När kampen för en likvärdig skola byttes till dess motsats · 13

Sten Svensson · Dagens svenska skolpolitik driver fram skillnader och motverkar likvärdigheten · 19

Mats Wingborg · Intervju med kulturgeografen Eva Andersson: ”Den ökade segregationen mellan skolor beror på skolvalet” · 39

Marie Israelsson · Intervju med skolforskaren Fritjof Sahlström: Svensk skola från finsk horisont · 43

Sten Svensson · Skolaktiebolagen – segregationens motor · 47

Ulf Fredriksson & Magnus Oskarsson · Skolans likvärdighet i ett internationellt perspektiv · 67

Mats Wingborg · Intervju med nationalekonomen Jonas Vlachos: ”Decentraliseringen och skolvalssystemet har förstärkt segregationen” · 81

Carl Tham · Vad Baylan borde säga · **87**

Mats Wingborg · Intervju med sociologen Jenny Kallstenius:
”Elevströmmen från ’förorten’ skapade ny elevström mellan
innerstadsskolor” · **91**

Jan-Åke Fält · Skolan som marknad undergräver lärares yrkesetik
och professionalism · **95**

Bo Karlsson · Resursfördelning – kan den råda bot på bristande
likvärdighet? · **99**

Mats Wingborg · Den jämlika skolans reträtt · **109**

Ulrika Vedin · LO-gruppernas barn är de största förlorarna · **117**

Mats Norrstad, Birgitta Valham & Lars Lindgren · Skollagens krav på
likvärdig skola är oförenligt med aktiebolagslagstiftningens krav
på vinst · **125**

Sten Svensson · Intervju med Katrin Stjernfeldt Jammeh:
Kommunerna saknar verktyg för att bekämpa
skolsegregationen · **129**

Citat från media om den försämrade likvärdigheten i skolan · **133**

Sten Svensson · Effekter av det fria valet, systemet med skolpeng,
skolans marknadsstyrning och vinstdrivna skolbolag · **137**

Sten Svensson · Rapporter och forskning som berör skolans
likvärdighet i urval · **143**

Presentation av författare och intervjuade · **149**

Förord: Vem försvarar tanken om en gemensam skola med samhällsansvar?

Något är allvarligt fel med den svenska skolan. Resultaten sjunker, segregationen ökar och professionerna brottas med ständiga förändringar som inte ger arbetsro. Ändå är den största omläggningen förlusten av en skola som hade som övergripande mål att ge likvärdig och god kunskap till alla barn. Vi har sett ett systemskifte där varje åtgärd för sig och sammantaget leder till alltmer olika skolor med olika förutsättningar och elever. Resultatet ser vi i växande skillnader och – fallande resultat.

Jag var själv skolelev på 1990-talet när omläggningen inleddes. Som barn till två arbetare utan eftergymnasial utbildning var de obligatoriska kvartssamtalen stunder av skamfylld underdånighet när mina föräldrar tog plats hos min mellanstadielärare. De mjuknade först när de fick klart för sig att jag klarade mig hyfsat bra i skolan.

På föräldramötena de där nedskärningsåren satt alltid min mamma längst ner och höll tyst (med sina åsikter) medan diskussionen pågick där framme. Hon förvandlades återigen till en som satt längst bak i klassrummet, precis som jag gissar att hon suttit där när hon själv var elev. Först när det blev planering av vad som skulle bakas och ordnas inför klassfesterna blev hon aktiv.

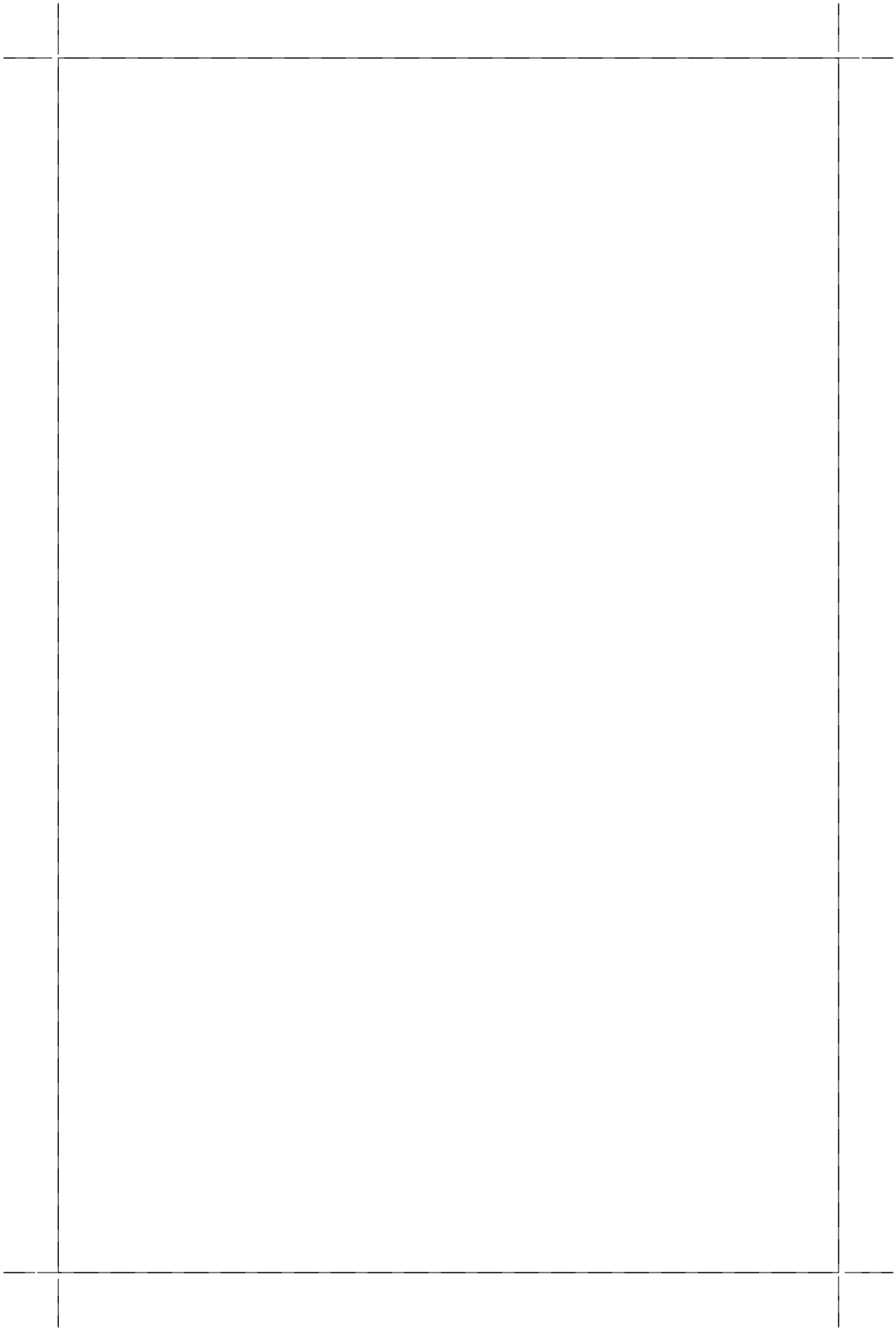
Mina föräldrar var inte särskilt *engagerade* under min skoltid. De såg till att jag gick till skolan och gjorde mina läxor. Min mamma traggade med mig men efter tredje klass var det sällan de kunde hjälpa till med några läxor. Grejen var att det inte gjorde så mycket. För fortfarande fanns den sammanhållna skolan där runt oss med syftet att ge alla elever lika goda kunskaper. Jag fick också med mig

väldigt mycket från skolan. Hur det hade sett ut idag när många av mina lite mer välartade klasskamrater från välbärgade hem – som nu blev mina vänner – hade gått i andra skolor vågar jag inte tänka på. Som hävare av klasssamhällets tvångströja är en bra skola den viktigaste trampolinen när den fungerar och förvandlas till en fälla att fastna i när den upphör att fungera. Chansen att mina föräldrar skulle valt en annan skola åt mig är minimal. Jag gick i den närmaste skolan och det gjorde i stort sett alla andra också.

I och med att det i mina klassrum också fanns medelklassbarn och föräldrar som utan problem tog sig ton gentemot lärare och rektorer blev de ett slags ombudsmän även för oss som satt längst bak – min morsa, farsa och mig. På 1980- och 1990-talen var de mest engagerade föräldrarna aktiva i Hem och skola-föreningar som fanns på nästan varje skola. Idag väljer de och väljer om bland friskolorna. Till de populäraste elitskolorna ringer man in sin köplacering redan från BB. Vi har gått från ett skolsystem som gjorde solidariteten möjlig till att istället göra egenintresset nödvändigt. Från ett engagemang för skolan till coachning av de egna barnens studieväg. Istället för att förbättra för alla ungar när man engagerade sig för sina egna barn gav friskolesystemet en möjlighet att smita från samhällskontraktet. Man kan naturligtvis moralisera över detta faktum, men det hjälper inte att moralisera. Istället bör vi eftersträva att åter skapa ett skolsystem som tar fram det bästa ur medborgarna och som inte underbygger sociala flyktmekanismer. Man måste också se att mycket av det som förpackas som valfrihet ofta mest är baserat på oron över att de egna barnen inte får de allra bästa förutsättningarna. Flyktfrihet istället för valfrihet alltså.

Vem minns ens Hem och skola idag? Under 1990-talskrisens skolnedskärningar var Riksförbundet Hem och skolas lokalföreningar oerhört aktiva i kampen mot nedskärningar. Idag – efter ett kvartssekel av friskoleexpansion är den tidigare starka folkrörelsen i fritt fall. Som Riksförbundet Hem och skola själva skriver i sin verksamhetsberättelse för 2012 genomgår man ”just nu ett veritabelt stålbad”. Man kan nästan se denna omläggning framför sig. Hur den

Slaget om den likvärdiga skolan

Den svenska drömmen har varit en dröm om jämlikhet och delaktighet. En av spjutspetsarna har varit den gemensamma och sammanhållna skolan. I dag har denna politiska ambition kommit på skam. Istället för en skola lika för alla har vi fått olika skolor – där olika skikt av befolkningen får olika förutsättningar.

Vi ser hur klyftorna växer mellan elever, mellan kommuner – men framför allt mellan olika skolor. Läget är förfärande, men ännu mer förfärande är kursriktningen. Skolsystemet är på glid i riktning mot en allt djupare social uppdelning.

Det har alltid funnits ett mått av segregation inom den svenska skolan. Inte minst i storstadsområdena där boendet är segregerat. Men den kraftigt försämrade likvärdigheten i den svenska skolan som inträffat sedan mitten av 1990-talet kan inte förklaras av bostadssegregationen. Istället är förklaringen de skolreformer som tillsammans fått systemet att vackla.

Där ingår den skattefinansierade skolpengen, det fria skolvalet, etableringsrätten för friskolor och som en turbomotor i systemet – rätten för skolbolag att ta ut vinst. Konsekvenserna har blivit en överetablering av skolor och kraftiga incitament för elever och föräldrar att ständigt välja nya skolor, så kallad skolshopping.

Den raserade likvärdigheten är en av förklaringarna till den sjunkande kunskapsnivån. Om inte skolan klarar att ge alla elever en bra utbildning, då blir det svårt att höja den totala kunskapsnivån. I omvärlden ser vi också ett samband mellan goda skolresultat och en hög grad av likvärdighet.

Vi protesterar mot ett skolsystem med allt sämre likvärdighet. Vi förvånas över att den allt mer ojämlika skolan inte väcker större protester. Vi kräver en ny politik som sätter likvärdigheten i centrum.

Vi tror att opinionen för en likvärdig skola kan bli ännu starkare med ökad kunskap. Därför ger vi ut denna antologi. Det gemensamma fokuset är den försämrade likvärdigheten. I övrigt ansvarar författarna och de intervjuade personerna själva för innehållet.

Redaktionen

Marie Israelsson, Sten Svensson, Mats Norrstad, Jan-Åke Fält,

Mats Wingborg, Bo Karlsson